

STANĚK, Antonín. *Výchova k občanství v současné škole: Profesní identita učitele Výchovy k občanství*.
Praha: Nakladatelství Epoque, 2011, 131 s.

Pavčina VAŠÁTOVÁ

Kniha Antonína Staňky *Výchova k občanství v současné škole: Profesní identita učitele Výchovy k občanství* vznikla za podpory projektu GA ČR GP406/09/P126 „Kvalitativní výzkum profesní identity učitele výchovy k občanství prostřednictvím případové studie“.

Než zaměříme pohled na samotnou publikaci, je potřeba říci několik slov k samotnému autorovi. Antonín Staněk (1966) v současné době působí jako zástupce vedoucího na Katedře společenských věd Univerzity Palackého v Olomouci. Dlouhodobě se ve své činnosti zaměřuje na žákovské parlamenty, výchovu k evropanství. Je mimo jiné i autorem těchto publikací: *Evropská dimenze a výchova k občanství*, *Výchova k občanství a evropanství*.

Výchova k občanství má v českých školách nezastupitelnou úlohu. Právě v tomto předmětu jsou nejvíce patrné změny, se kterými se muselo naše školství vyrovnat po roce 1989. Jsou to jednak změny v obsahu výuky a odstranění koncepce Výchovy k občanství před sametovou revolucí, jednak změny, kdy předmět musel reflektovat globální svět, Evropskou unii. Kniha je rozdělena do sedmi částí.

Kapitola první: Mění se tvář současné školy

Rok 1989 je charakteristický řadou změn, které se dotkly i školství. Mění se koncepce, v současné době se mění i forma technologií. Autor dále popisuje dva důležité mezníky ve školství, které se staly základem pro další směřování školství (rok 2001 a 2005). V této kapitole se rovněž

zmiňuje o trendech v současném školství. Těmi jsou především úbytek žáků a testování.

Kapitola druhá: Společenský význam výchovy k občanství

Autor publikace reflektuje důsledky společenských změn na podobu výchovy k občanství, kdy často lokální a globální změny znamenají ztrátu základních jistot. Se ztrátou základních jistot je spojena řada problémů v naší společnosti, jako např. solidarita. Se vstupem do Evropské unie se objevil nový problém, a to je chápání národní a evropské identity. Autor v této části upozorňuje na úzkou propojenost společnosti a koncepce výchovy k občanství. V další části kapitoly je čtenáři představen záměr výzkumu, kdy objektem výzkumu je učitel výchovy k občanství působící na nižším, resp. vyšším sekundárním stupni vzdělávání.

Kapitola třetí: Výchova k občanství v základním vzdělávání

Revoluce vedle řady změn ve společnosti, politickém systému s sebou přinesla i změnu obsahu výuky společenských věd na českých školách. Záměrem této části publikace je poukázat na změny, které přináší školská reforma. Stručně jsou zde vymezeny historické kořeny občanské výchovy v našem vzdělávacím systému.

Z hlediska vyučování výše uvedeného/zmiňovaného předmětu se stal klíčový tzv. Malý školský zákon. Tímto zákonem se zavedl předmět občanská nauka a výchova, který byl po roce 1948 přejmenován na občanskou nauku. Dalším významným mezníkem se stal rok 2004, kdy v platnost vstoupil Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Kapitola 4: Výchova k občanství a její učitelé

Kapitola se zaměřuje na osobnost učitele. V úvodní části kapitoly je nastíněn stručný vývoj učitelského povolání v českých zemích. Státní kurikulární dokumenty kladly důraz na prohlubování učitelovy osobnosti. Před rokem 1989 se uplatňoval střeoevropský přístup, charakteristický především tím, že se výuka v předmětu zaměřovala na předání

poznatků o politických a právních systémech. První pojetí výchovy k občanství se v našich zemích zrodilo pod vedením P. Piňhy. Nejvýraznějším rysem tohoto pojetí je naprosto nové chápání vztahu státu a občana. Podle autora knihy se v současné době koncepce Výchovy k občanství v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání orientuje na žáky v sociální realitě a na možnosti začleňování se do různých společenských vztahů atd.

Kapitola číslo pět: Role učitelů při vzdělávání k aktivnímu demokratickému občanství

Občanství je třeba vnímat jako vnitřně složitý, bohatě strukturovaný multidimenzionální sociální jev, který je složen z těchto dimenzí: občanská, politická a sociální. Ve výchově k občanství je nutno zaměřit se na občanství jako na každodenní žitou zkušenost.

Úkolem výchovy k občanství je vychovávat jedince odpovědné za vlastní jednání. Výchova k občanství by v této souvislosti měla být výchovou k odpovědnému občanství.

Kapitola číslo šest: Paradoxy v teorii a praxi výchovy k občanství

Autor se v této části věnuje paradoxním situacím, se kterými se pedagogové setkávají. Přibližuje šest výchovných paradoxů E. Finka (paradox první – pochybování, paradox druhý – bezmocnost mocného, paradox třetí – rozpor ideálu a skutečnosti, paradox čtvrtý – socializovaný individualista, paradox pátý – zotročování, paradox šestý – změna nezměnitelného. Další část kapitoly seznamuje čtenáře s výstupy z předvýzkumu k projektu „Žákovské parlamenty a participace žáků na životě školy“.

Kapitola sedmá: Inovace v oborové didaktice občanského a společenskovedního základu

Výzkumný záměr poukázal na některé problémy: terminologická nekonzistentnost při používání termínů občanská výchova, výchova k občanství a občanská nauka. Další část problémů se týká výuky samotných učitelů výchovy k občanství: problematika s odbornou terminologií z oblasti pedagogiky, respektive obecné oborové a předmětové

didaktiky. Následující část je věnována inovacím oborového didaktického občanského a společenskovedního základu.

Publikace je zaměřena do oblasti oborových didaktik. Osobně se domnívám, že v českém pedagogickém prostředí chybí řada výzkumů, které by se dotýkaly společenskovední oblasti. Autor poukázal na některé problémy, s nimiž se budou muset učitelé výchovy občanství vyrovnat. Zejména se pak jedná o odbornou terminologii.

Kniha je určena pedagogům, studentům oborů učitelství občanské výchovy a základů společenských věd.

Kontakt na autorku recenze:

Mgr. Pavlína Vašátová

Katedra společenských věd

Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Žižkovo nám. 5

771 40 Olomouc

e-mail: vasatova.pavlina@seznam.cz